



Foto: Ganzeweide

De Gezondheidsachterstand in Parkstad Limburg – Ervaren dagelijkse uitdagingen van een gezond leven

Een inleidend onderzoek naar gezond leven en de rol van gemeenschapsleven als cultureel aspect in Parkstad

Aanleiding

Gezondheidsachterstand in Parkstad

In Parkstad is op verschillende gezondheidsdomeinen een achterstand zichtbaar vergeleken met de rest van Nederland. Zo is het sterftecijfer het hoogste van Nederland en komen ziekten zoals kanker, dementie en cardiovasculaire aandoeningen vaker voor¹.

Zuid-Limburgse cultuur als missende schakel?

Voor een betere gezondheidstoestand in Parkstad is inzicht in de achterliggende factoren nodig. Het rapport *Op zoek naar de Limburg-factor*² vraagt specifiek of culturele aspecten een rol spelen. Onderzoek naar de mogelijke relatie tussen cultuur in Zuid-Limburg en de gezondheidstoestand is nog niet eerder uitgevoerd.

Vraagstelling

Wat is precies onderzocht?

Cultuur is nauw verbonden met het dagelijks leven en de uitdagingen waar sommige mensen mee te maken hebben die gezondheid kunnen beïnvloeden. Daarom is de hoofdvraag als volgt geformuleerd:

Op welke manier beïnvloeden dagelijkse overwegingen de gezondheid van mensen in Parkstad Limburg, en welke rol speelt gemeenschapsleven hierin? Welke barrières komt men tegen om positief gezond te kunnen leven?

Methode

Waarom kwalitatief onderzoek?

Kwalitatief onderzoek helpt om een onderwerp verder uit te diepen en de complexiteit beter in kaart te brengen. Kwalitatief onderzoek geeft deelnemers de mogelijkheid over hun ervaringen uit te wijden. Deze studie is inleidend van aard omdat de culturele aspecten van de gezondheidssituatie in Parkstad nog niet eerder onderzocht zijn.

Onderzoekspopulatie	Dataverzameling
Gezondheidsprofessionals	11 interviews
Lokale muziekvereniging	8 interviews; observaties; informele gesprekken
Buurtcentrum	Observaties; informele gesprekken
Gezonde basisschool	Observaties; informele gesprekken
Controleschool	Observaties; informele gesprekken

Deelnemers en afbakening van de vraagstelling

Gezondheidsprofessionals: 11 interviews met artsen en onderzoekers met werkervaring in Parkstad. Hierin is gekeken naar de uitdagingen waar sommige mensen of gezinnen dagelijks tegenaan lopen. Ook is onderzocht hoe deze uitdagingen keuzes rondom gezondheid in het dagelijks leven beïnvloeden.

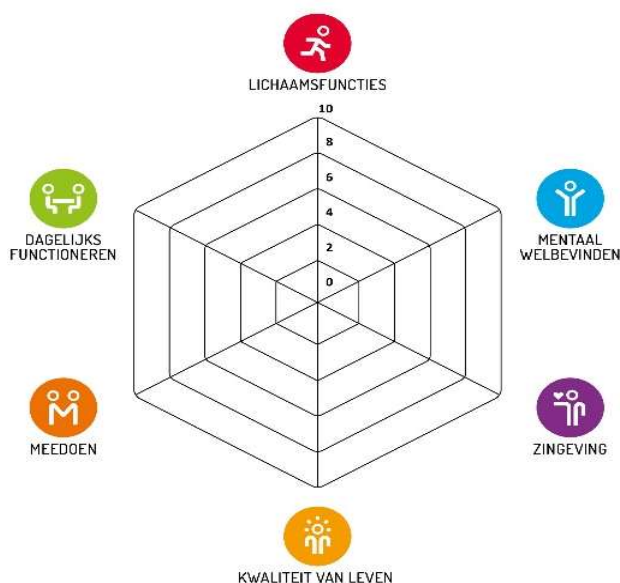
Lokale muziekvereniging: als afbakening van het thema gemeenschapsleven is in dit onderzoek voor een muziekvereniging gekozen, die karakteristiek is voor Zuid-Limburg. Via een harmonie uit Heerlen is de rol van gemeenschapsleven omtrent het maken van keuzes rondom gezondheid onderzocht.

Buurtcentrum: de ervaringen van lokale inwoners en sociaal werkers zijn via een buurtcentrum in Hoensbroek onderzocht.

Basisscholen: leerlingen, leraren en ouders zijn tijdens de lunch- en middagpauze geobserveerd op een pilot- en controleschool van het project *De Gezonde Basisschool van de Toekomst*.

Positieve Gezondheid

Waar mogelijk zijn de resultaten gerelateerd aan de dimensies van het concept *Positieve Gezondheid*³. Gezondheid wordt in dit model verbonden met sociale aspecten, zoals meedoen in de samenleving en dagelijks functioneren, waardoor het begrip een bredere invulling krijgt.



Resultaten

Ervaring van gezondheidsprofessionals

De belangrijkste achterliggende factoren van de gezondheidssituatie in Parkstad volgens gezondheidsprofessionals zijn:

- **Meerlagigheid van problemen.** Financiële zorgen, werkloosheid, laaggeletterdheid, laag opleidingsniveau en/of psychosociale problemen in de thuissituatie stapelen zich op. Hierdoor is het moeilijk gezondheid in het dagelijks leven prioriteit te geven. Deze sociale factoren vormen een complexe, moeilijk te doorbreken barrière.
- Binnen een gezin worden problemen in de medische en sociale sfeer soms **intergenerationeel** doorgegeven. Voor sommige ouders ontbreken de financiële middelen om een gezonde basis te creëren in de gezinssituatie. Dit zorgt voor een **vicieuze cirkel**, waaruit het lastig is ontsnappen. Daarbij is verandering van leefstijl een lang proces. Men moet het **belang** en de **consequenties** van een interventie inzien. Voor sommigen zijn de **financiële mogelijkheden beperkt** en is **sociale ondersteuning** nodig om leefstijlveranderingen door te zetten en vol te kunnen houden.
- Socio-economische problemen **clusteren** in specifieke wijken. Dit zijn vaak kleine woonkernen met drukke straten (als historisch overblijfsel van de mijnbouw), of gezinnen die juist leven in hoogbouw. Deze wijken bieden kinderen en gezinnen niet de juiste omgeving om actief bezig te zijn.

Lokale muziekvereniging

Volgens de leden van de lokale muziekvereniging is de relatie tussen gemeenschapsleven en Positieve Gezondheid op de volgende punten zichtbaar:

- Het orkest bevordert **sociale interactie** en biedt een omgeving van **sociale controle**. Leden ondersteunen en letten op elkaar als iemand het moeilijk heeft in de thuissituatie.
- Het orkest biedt mogelijkheden om **nieuwe connecties** te maken en stimuleert daardoor **maatschappelijke participatie**. Dit geldt voor zowel participatie in de buurt, als ook op plekken buiten de buurt.
- Het orkest biedt **mentale ontspanning**, omdat men op een laagdrempelige manier met vrienden kan praten en muziek maakt. Het orkest brengt **doelen** met zich mee en biedt kansen om te werken aan lokale activiteiten in de buurt. Dit ondersteunt en vergroot **betrokkenheid bij en cohesie in de buurt**.

"Een gezin dat worstelt met meerdere problemen in de thuissituatie heeft vaak de middelen niet om hulp te vragen. Het medische systeem moet dan zelf proactief ingrijpen om een hulpvraag te formuleren, om zo ook die mensen te kunnen helpen." (Vertrouwensarts)

Buurtcentrum

Het buurtcentrum is een ontmoetingsplek voor de lokale gemeenschap en tegelijkertijd de werkomgeving voor sociaal werkers. Sociaal werkers organiseren in het buurtcentrum allerlei activiteiten gericht op het bevorderen van gezondheid. Zo is er iedere week een kookgroep, waarin kinderen leren wat gezond eten is. Ouders en andere buurtbewoners worden hierbij uitgenodigd om samen te eten. Het buurtcentrum is ook een plek waar buurtbewoners over problemen in de thuissituatie kunnen praten, waardoor problemen eerder opgemerkt worden. Zo kan op een laagdrempelige manier ondersteuning worden gegeven aan de persoon of het gezin.

Basisscholen

Onderzoek op de basisscholen laat zien hoe belangrijk het is de gezonde leefstijl van een kind te ondersteunen door educatie over gezonde voeding en het aanbieden van een gezonde middaglunch. De observaties laten zien dat kinderen op de pilotschool opener staan om nieuwe, gezonde producten te proberen. Ook zijn deze kinderen goed op de hoogte van hoe je gezond kan leven. Dit heeft een positief effect op leraren en de thuissituatie, omdat ouders door hun groeiende betrokkenheid de voordelen van een gezond leefpatroon voor hun kinderen terugzien.

Conclusie

De beschreven facetten zijn niet kenmerkend voor Parkstad alleen. Maar, door een samenloop van omstandigheden loopt Parkstad nog steeds achter op sociaaleconomisch gebied. De gezondheidssituatie wordt met name beïnvloed door een stapeling van problemen in de thuissituatie en een ongunstige sociaaleconomische positie. Sociale isolatie komt veelvuldig voor, vooral bij mensen die al in een lastige thuissituatie verkeren. Verenigingsleven kan bijdragen aan maatschappelijke participatie en het maken van nieuwe contacten. Dit past goed binnen de dimensie *meedoen* van Positieve Gezondheid. Een vereniging biedt sociale ondersteuning en ontspanning, en moedigt aan tot het stellen van gezamenlijke doelen. Buurtcohesie kan zo worden vergroot. Het bevordert zowel *mentaal welbevinden* en *dagelijks functioneren*. Belangrijk is om de invloed van de sociale omgeving op gezondheid te onderkennen bij het verbeteren van de huidige gezondheidstoestand in Parkstad.

Aanbevelingen

- **Bevorder laagdrempelig contact met de patiënt** – Betrek de patiënt bij het maken van medische besluiten, zodat men zelf ook inbreng heeft. De huisarts speelt een essentiële rol als bruggenbouwer tussen de buurt en de gezondheidszorg. Hoe beter de toegankelijkheid tot zorg, hoe beter mogelijke problemen in de thuissituatie kunnen worden opgemerkt en opgelost. Belangrijk is dus om de afstand tot medische zorg te verkleinen. Dit kan door o.a. bepaalde faciliteiten in de wijk zelf aan te bieden (denk aan het Integraal Kindercentrum te Eygelshoven) of door het verlenen van een parkeervrijstelling voor gezinnen in financiële moeilijkheden.
- **Pak problemen aan bij de bron** – Scholen signaleren problemen in de thuissituatie. De huisarts, jeugdarts en sociaal werker vormen de essentiële en laagdrempelige link tussen de gezondheidszorg en de buurt, vooral voor preventieve zorg. Onderken het belang van verenigingen en/of vrijwilligerswerk voor betrokkenheid in de buurt. Leg daarom als overheid bij het maken van nieuw sociaal beleid de nadruk op het bevorderen van buurtcohesie en -participatie. De school biedt hierbij een laagdrempelige context om kinderen de kans te bieden actief te zijn in sport of muziek; zo wordt de vereniging naar school toe gehaald. Hierdoor wordt deelname in de samenleving gestimuleerd, om zo gevoelens van sociale uitsluiting te verminderen. De in 2019 gesloten Regiodeal vormt een positieve stap om te werken aan verbeteringen in de buurt, om zo het algemene welbevinden in de Parkstadgemeenten te verhogen.

Colofon

Dit onderzoek is uitgevoerd door Elian Sieben, student MSc Global Health aan de Faculty of Health, Medicine, and Life Sciences van de Universiteit Maastricht, tussen mei-augustus 2019.

Begeleiding door dr. Lotte Thissen (UM), dr. ir. Maria Jansen (GGD Zuid Limburg) en Evelyne Linssen (GGD Zuid Limburg).

Literatuur

¹ Jansen, M. & Meisters, R. (2018). *Rapportage Nulmeting en Monitoring: Sociale Agenda Provincie Limburg* [Rapport Universiteit Maastricht, GGD Zuid Limburg & Provincie Limburg].

² Jansen, M. & Kuppens, E. (2015). *Op Zoek naar de Limburg-Factor: De Gezondheidssituatie in Limburg onderzocht en verklaard* [Rapport, GGD Zuid Limburg & Provincie Limburg].

³ Reynen, M., Verheijen, C. & Huber, M. (2017). *Limburg, de 1^e Positief Gezonde Provincie: Plan van Aanpak 2017-2019* [Rapport Institute for Positive Health].

Meer info?

Deze factsheet is gebaseerd op de thesis genaamd *Context is Key – A Research into the Health Disparities in Parkstad Limburg, the Netherlands*, geschreven door Elian Sieben voor de studie MSc Global Health. De thesis is een vervolg op het rapport *Op Zoek naar de Limburg-Factor* samengesteld door Jansen en Kuppens (2015).

Kijk op:
www.ggdzl.nl of www.academischewerkplaatslimburg.nl
of schrijf naar academischewerkplaats@ggdzl.nl

Voor vragen kunt u contact opnemen met de afdeling Kennis en Innovatie van de GGD Zuid Limburg (088 - 8805000).

Heerlen, augustus 2019